

Hassmyra

Del 1

fram till laga skiftet

Hassmyra - byn som med säkerhet är minst 1000 år gammal.

Byn stavas på Odendisastenen "Hasuimyra" vars betydelse är oklar.

Den bastanta av rejäla stenar byggda uppfartsvägen till Karl-Ols gården i dess gamla läge på Byberget sätter gärna igång fantasin med tankar hur länge den funnits. Kanske fanns den redan i det 500 år långa tidsspännat mellan Odendisa på 1000-talet och Jåper (Jakob) Larsson på 1500-talet?? Se kartskissen nedan!

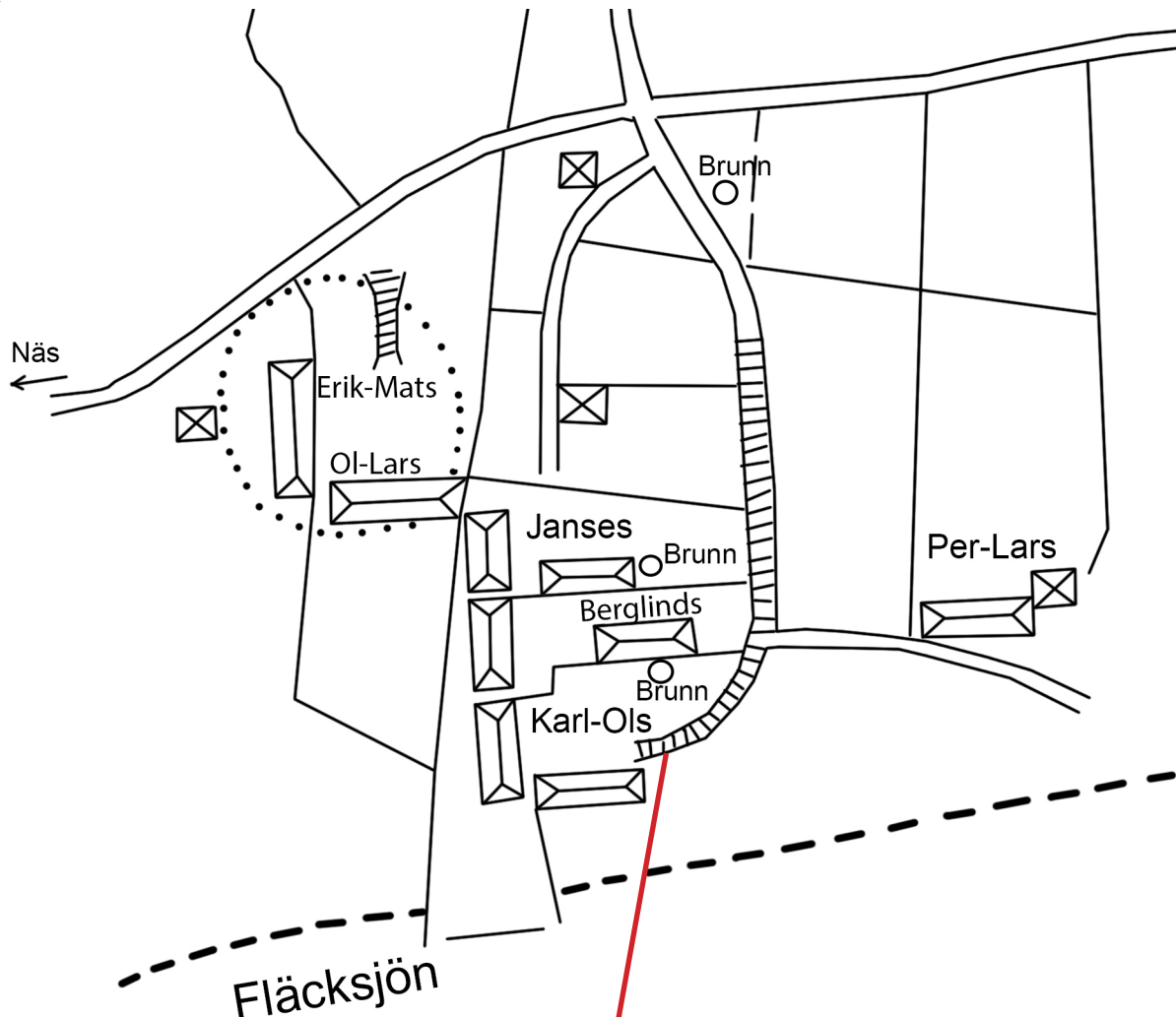

Foto: Hans E. Larsson

I 1500-talets första skattelängd ("årliga räntan") år 1539 nämns två hemman om 8 öresland vardera, som brukas av Peder och ovannämnde Jåper (Larsson). Peder finns efter 1552 ej längre med och hans gård verkar stå öde därefter (se nedan!).

Sista gången Jåper omtalas är i 1556 års räkenskaper. Han benämnes där Jåper Larsson och står för bägge hemmanen. 1558 är han ersatt av Olof Jåpsson, som säkert är sonen. Denne är ensam skriven på de två hemmanen, 16 öresland (2 markland), i Hassmyra fram till 1590-talet. Sista gången han nämns verkar vara år 1593.

I Älvsborgs lösen 1571 nämns jämte Olof Jåpsson även "fordelskarlen" (ung. = inhyseskarl) Olof Matsson.

I Sala Gruvas räkenskaper 1577 omtalas att Olof Jåpsson under 3 månader tillmakat med 121 stavrum ved i "Hassmyrarmningen" i herr Stens botten (i Sala gruva).

Att Olof Jåpsson varit starkt engagerad i Sala gruvas silverbrytning kan man också inse av skatteböckerna (årliga räntan) denna tid. År 1575 var t.ex. Olof Jåpsson den enda i Fläckebo socken som anges bruka ½ gruvandel i Sala gruva medan övriga bönder i socknen vanligtvis brukade 1/4 andel eller 1/8 andel. (Andelstalet avsåg del i ett "skifte" - den tid, vanligen ett dygn, som ett visst arbetslag bröt malm innan nästa skifte vidtog).

I Kronans räkenskaper 1577 fick Oloff i Hassmyra skattefrihet på ett ödehemman som han upptagit därstädes. Man ref. till ett kungligt brev i maj 1573. Är det ovannämnda Peders hemman som ödelagts och sedan brukats av Olof Jåpsson?

År 1599 nämns i skattelängden Olof och "hustru Anna". - Är "hustru Anna" Olof Jåpssons änka? I så fall kan "Olof" vara den år 1571 ovannämnde Olof Matsson, vilken i räkenskaperna fr.o.m. 1603 och framåt står för bägge hemmanen i Hassmyra.

1610 - brand. Men endast det ena av de 2 hemmanen blev avbränt.

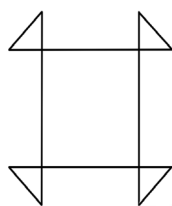
1611 - alltså direkt efter branden, nämns i Wefdesboda för första gången Jakob Olofsson. Är han son till avlidne Olof Jakobsson (Jåpsson) i Hassmyra? Man kan väl i så fall gissa att det var Olof Jåpssons hemman (=det södra?) som blev avbränt 1610. Ingen skatt tas ut detta år i Hassmyra och ej heller nästpåföljande år. Men för år 1613 är Olof Matsson antecknad igen för bägge hemmanen i Hassmyra.

I Norrbo häradsrätts dombok 1617 framgår att Johan Olsson i Hassmyra och Erik Olsson i Gillfors sålt 4 öresland till Erik Matsson i Gussjö. Rimligen är Johan och Erik bröder?

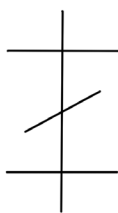
Kanske t.o.m. söner till Olof Matsson som måhända då är avliden?

År 1618 omtalas för första gången Erik Persson i Hassmyra. Han och Johan Olsson står då för var sitt hemman där. Sista gången Johan Olofsson nämns verkar vara i tiondelängden 1620, kanske avled han peståret 1623? Erik Persson inköper därefter hans hemman och blir då ensam ägare till hela Hassmyra. Detta bekräftas också av ett pergamentsbrev 1638 (förvarat i Läns museet Västerås).

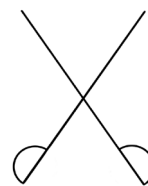
Att Erik Persson var ensam ägare till alla Hassmyragårdarna från denna tid framtonar även i hans bomärken under tiden 1624 till slutet 1630-talet. Han undertecknar arkivhandlingar med tre olika märken under detta tidsskede:

1.

2.

3.

Bomärke nr 1: Antagligen medfört från Gussjö sörgårdshemman (som besläktat med Gussjö norrgårdshemman). Detta märke kvarlever i Gussjö sörgårdshemman parallellt med att Erik Persson finns i Hassmyra. Dokumenterat i Hassmyra första gången i boskapslängd 1624. Detta bomärke blev efter 1630-talet Erik Perssons allena rådande märke och kvarlevde framledes som Karl-Ols gårdens bomärke. Kanske tydande på att det var på denna plats i gamla byn (på Byberget) som Erik Persson hade sin bostad.

Bomärke nr 2: Antagligen medfört från Gussjö norrgårdshemman. Identiskt med Per-Lars gårdens bomärke därstädes men med tillägget av det lilla snedstrecket i mitten. Endast belagt i Hassmyra under 1630-talet.

Bomärke nr 3: De två ”öglorna” kan föra tanken till två korslagda värjor alternativt en sax. Men någon militär koppling till Erik Persson eller hans härkomst ej känd, ej heller ev. skräddarförflutet. Kanske istället kopplat till Erik-Mats gården i Hassmyra, vars bomärke var ett kryss men utan dessa öglor? Detta bomärke kvarlevde i Janses gården.

Erik Matsson i Gussjö norrgårdshemman såväl som Anders Larsson därstädes tycks ha haft arvejord i Hassmyra och vice versa. Antagligen har bröderna Per Ersson och Lars Ersson (länsmanen) i Gussjö norrgårdshemman i slutet 1500-talet koppling till detta, men oklart hur. En gissning kan vara att ovannämnda Erik Persson i Hassmyra skulle kunna vara son till Per Ersson i Gussjö. Och därmed ekonomiskt kapabel att så småningom bli ägare till bägge Hassmyra hemmanen.

Alla senare gårdar i Hassmyra verkar härstamma från denne Erik Persson:

Erik Perssons äldste son (troligen) var Anders Ersson död 1663. Denne omnämnes redan 1639 i kyrkans magasinsräkenskaper och verkar då jämte fadern Erik Persson (död 1653) bruka var sitt hemman i Hassmyra (det norra och det södra). Hela Hassmyra 1 mantal var vid denna tid taxerat till 10 öresland. Efter att under hela 1500-talet ha varit åsatt värderingen 2 markland (=16 öresland) verkar taxeringen nämligen vid den jordrevning (skattläggning) som gjordes år 1609 ha blivit nedsatt till 14 öresland och efter branden 1610 nedsatt ytterligare till 10 öresland. Denna siffra (10 öresland) kom sedan att bestå fram till laga skiftet 1858.

Det andra hemmanet (det södra, ½ mantal) ärvs förmodligen efter Erik Persson av mågen Erik Ersson. Möjligen hade Erik Persson ytterligare 2 döttrar (alternativt en son Lars Eriksson död barnlös? redan 1643 eller Jöns Eriksson, som anas i vårtinget 1666) vars arvslotter i så fall kan ha inköpts av Anders Ersson som därmed om detta är riktigt således skulle ha förfogat över 8 öresland (alternativt 6 öresland) och svågern Erik Ersson 2 öresland. Men arvsgång

och inlösta arvedelar har hittills varit svåra att kartlägga utifrån bevarat arkivmaterial. Klart står dock att Anders Ersson hade en son Anders Andersson som inlöste (utöver arvslotten) stora delar av fadern Anders Erssons hemman. Troligen hade han en broder Lars Andersson som blev anfader till Per-Lars gården (nuv. Österbergs). Detta skulle i så fall förklara Per-Lars gårdens bomärke, ett "A" (efter Anders Andersson).

Vid tiden kring år 1700 hölls, liksom i de flesta andra byar i socknarna häromkring, lantmänteriförrättning varvid i Hassmyra bl.a. föranstaltades om uppdelning av byns byggnader och hustomter. Detta kan ju signalera att ägoförhållandena vid denna tid blivit en mosaik av svårhanterliga ägotlotter.

Ovanomtalade Anders Ersson hade även en son Erik Andersson som blev präst och tog sig namnet Myrman efter byn Hassmyra. Han var komminister här i socknen till sin död 1697, 48 år gammal.

Hans måg Hans Wahlström var kyrkoherde här i Fläckebo 1722-1746. Denne blir genom arv och köp ägare till 3 öresland 18 penningland eller 3/8 mantal i Hassmyra. Så småningom klyvs dessa 3/8 mantal till 2 st. 3/16 mantalsgårdar som efter att ha brukats som landbönder under Schenströmska herrgården i Ramnäs sedan köptes fria och kom att bli de nuvarande gårdarna Erik-Mats (1) och Ol-Lars (2):

1) Landbonden Erik Matsson f. 1741 skulle kunna vara namngivaren på Erik Matsgården. Hans styvson Mats Larsson f. 1749 var fader åt Lars Matsson vars änka gifte om sig med Erik Larsson. Hon fick med honom sonen Erik Ersson f. 1820, fader till "Erik-Mats Johan".

2) Ol-Lars gårdens namngivare måste vara Olof Larsson f. 1730. Han var troligen måg åt landbonden Lars Ersson och farfars far åt Anna Andersdotter vars make Anders Ersson år 1840 friköpte gården från Ramnäs Bruk och efterträddes av sonen Lars Andersson f. 1839.

Även på södra hemmanet uppstod efter hand två st. 3/16 mantals gårdar, de nuvarande gårdarna Janses (3) och Berglinds/Lundéns (4):

3) Jansesgården troligen namngiven efter Jan Jansson f. 1808. Denne hade tidigare varit landbonde i Hönäs och tycks ha förvärvat gården genom köp fem år innan branden 1858.

4) Det tidigare namnet på Berglinds/Lundéns gård obekant. Kanske till följd av att siste ägaren, Erik Erssons måg Anders Jakobsson, i husförhörlängden 1840-talet anges "oordentlig" och hans gård under samma årtionde inköpts av Anders Matsson i Smedsbo. Dennes son Jan-Erik Berglind övertog så småningom gården.

Karl-Ols (5) och Per-Lars/Österbergs (6) gårdarna kom efter olika arvs- och köpetransaktioner att ha mantalet 1/8:

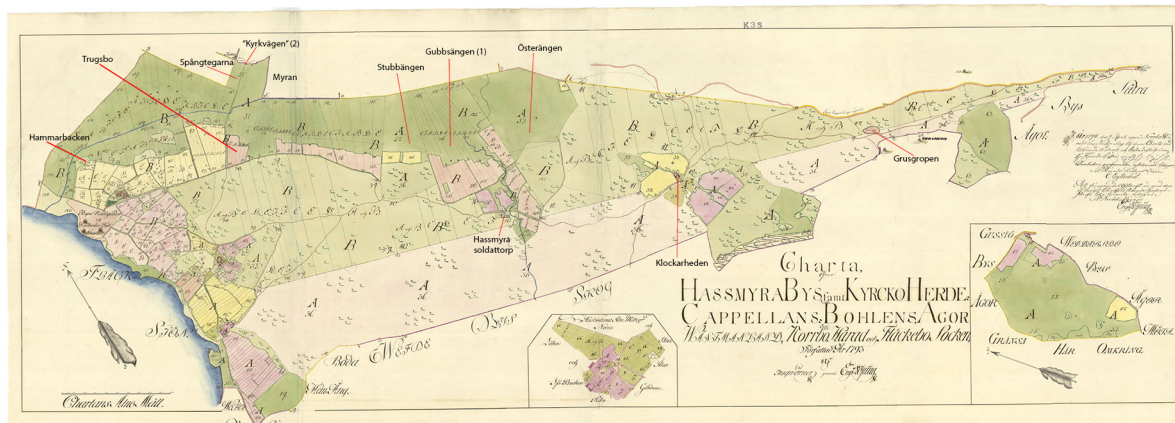
5) Karl-Olsgårdens namngivare bör vara Karl Olsson f. 1819. Han var troligen barnbarns barnbarns barnbarn åt Erik Ersson och Margareta Matsdotter (död 1694).

6) Per-Lars gården (Österbergs) ser ut att vara namngiven efter Per Larsson. Denne bodde i Näs och hade gjort "syskonbyte" med sin syster därstädes eftersom bägge var gifta med arvingar till Erik Larsson i Hassmyra f. 1721 som var barnbarns barn till Lars Andersson i Hassmyra död 1689 (se ovan!). Per Larssons barnbarn Per Jansson f. 1804 sålde gården till Jan Matsson, fader till Karl Jansson vars måg Ernst Johansson i sin tur sålde gården till Algot Österberg och avstyckade fastigheten Björkliden för sitt eget boende ca 1898.

Hassmyra bys ägor sträckte sig liksom Prästgårdens, Gussjö, Vevde och Vrenninge byars ägor åt öster kilformigt avsmalnande mot ”Sätarne” (se artikeln Öster Sättra del 1!):

Lantmäteristyrelsens karta över Hassmyra och Prästgården år 1793.

Klicka på + tecknet i listan ovan för att förstora.

År 1858 hade laga skiftet påbörjats i byn och den Berglindska gården (nuv. Lundéns) var den första av byns 6 gårdar som var i färd med uppbyggnaden av den nya gården när en katastrof inträffade. Ett ögonvittne berättar:

Den 15 augusti 1858 var en klar och vacker dag tills några mörka molngubbar började torna upp sig i nordväst. Som en ”blix från klar himmel” hördes snart ett smattrande blixtnedslag varefter en mörk rökpelare steg upp från ett halmbetäckt vagnslider i byns nordöstra del, tillhörigt Erik-Mats gården. Elden spred sig till omgivande uthus som också var betäckta med halmtak och man förstod att det nu i första hand gällde att rädda mangårdsbyggnaderna. Men då kastade vinden plötsligt om från nordväst till östlig med orkanstyrka och hela byn blev på några minuter ett virvlande eldhav. Det gällde nu bara att rädda sina liv och inom 1½ timme var allt jämnat med marken.

Ögonvittnet skall med tårade ögon ha låtit förstå hur svårt det kändes för honom och de andra att på olycksdagens afton vandra bort från de till askhögar förvandlade kära hemmen och inkvarteras i andra gårdar.....

- 1) Gubbsängen kallades tidigare Gubbeksängen (år 1555) och tillhörde då Prästgården som enl. uppgift långt tillbaks i tiden, innan kyrkan byggts på Hassmyra mark, hetat Ekeby.
- 2) ”Kyrkvägen” fortsatte efter gammalt från Hullberg till Täkten och därifrån via Kapplakäl- lan till Gussjö by i vars regioner socknens första kyrka i forna tider uppges ha stått. Nuvarande kyrkobyggnad står, som framgår av kartan, på vad som tidigare varit Hassmyra mark. Och ”kyrkvägen” borde ju gå raka vägen mellan nuvarande kyrkobyggnad och Gus- sjö by kan man tycka. Möjligen har socknens första lilla kapell legat någonstans efter denna ”Kyrkväg”. T.ex. i trakten av nuvarande Täkten som på 1500-talet kallades ”Prästboda”.

Jordkällare under Ol-Lars nedbrunna mangårdsbyggning.

Foto: Hans E. Larsson

Grunden efter Erik-Mats nedbrunna mangårdsbyggning.

Foto: Hans E. Larsson